

Preekschets Roepingenzondag 2022

1 Korintiërs 1,1-9

Hans Schaeffer – jhfschaeffer@tukampen.nl

Inleiding

In deze preekschets gaat het mij niet alleen om de roeping tot voorganger in de gemeente van Christus. Zo'n voorganger heeft in onze context (nog steeds) ook een *ambt*. De ambtsleer is een interessant en boeiend punt, hoewel ik denk dat we daar wel voorzichtig in moeten zijn. In elk geval speelt er zoveel rondom predikantschap en predikantsambt – dat vergt een ander studietraject. Niet voor niets heeft de LV/GS een werkgroep laten benoemen die hieraan werkt vanuit de Theologische Universiteit in Kampen.¹

Tegelijk is het werk van predikant wel belangrijk. Graag plaats ik de roeping tot voorganger in een breder kader. In de literatuur rondom de ambten komt namelijk vaak naar voren dat er veel meer en andersoortige roepingen zijn dan die tot voorganger. Deze verbreding van het roepingsbesef is een diepgeworteld element uit de traditie van de zestiende-eeuwse Reformatie. Ten diepste hangt deze samen met het toen nieuw ontdekte besef dat iedere christen *gedoopt* is. Over wie gedoopt is, is immers de naam van de drie-ene God uitgesproken, Vader, Zoon, en Geest. In die naam zijn is ieder geroepen tot een leven als leerling van Christus (Matt. 28,16vv). Elke gedoopte volgeling van Jezus is geroepen om als zijn leerling de stem van de Goede Herder na te volgen. Concreet wordt dat uitgewerkt in Bijbelgedeelten die het samenleven van de gemeente beschrijven (bv. 1 Kor. 12).

De roeping om je doop en de daarmee gepaard gaande levensstijl uit te leven in de praktijk, is helder. Daarbij kun je onderscheid maken tussen vier verschillende relaties waarin je als mens staat. (1) Allereerst is er de roeping God te eren: lofprijzing. In de psalmen van de Hebreeuwse Bijbel staan talloze voorbeelden waar de gelovige wordt geroepen tot lofprijzing. “Prijs de HEER, mijn ziel, prijs, mijn hart, zijn heilige naam” (Ps. 103,1). Daarbij hoort een levensstijl waarbij de roeping om de Drie-ene te prijzen intrinsiek verbonden is aan de roeping voor de naaste te zorgen (2). Het dubbelgebod van de liefde dat de Heer Jezus gaf als antwoord op de Farizeeën geeft dit goed weer: “Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dat is het grootste en eerste gebod. Het tweede is daaraan gelijk: heb uw naaste lief als uzelf” (Matt. 22,36).

Behalve de relatie met God en de naaste, speelt (3) de relatie tot de schepping een belangrijke rol. Wij zijn geroepen het welzijn van Gods schepping te bevorderen. Waar vroeger de term ‘rentmeester’ een belangrijke rol speelde in de neo-calvinistisch gevormde gereformeerde theologie, proberen we nu wat minder autoritaire en dominante woorden te gebruiken. Het komt er niet allereerst op aan de wereld te overheersen, als wel haar tot bloei te brengen.

De relatie tot jezelf, tenslotte, is de vierde relatie waarin wij geroepen zijn tot zinvol en goed handelen (4). Daarbij zijn twee uitersten te onderscheiden. Allereerst zijn er dominante stromingen van alle tijden die de mens enorm veel en belangrijke capaciteiten toedichten. Dat kan in de tijd van de Renaissance zijn, waarin de zondige aard van de mens ter discussie stond (Erasmus vs. Luther). Of de hoogmoedige Verlichtingsgeest van de achttiende en negentiende eeuw. Maar evengoed onze tijd waarin iedereen kindsbeen aan vooral als ‘parel’ en ‘prinsen en prinsessen’ wordt gekarakteriseerd en we erin worden getraind in ons geseclariseerde onderwijssysteem het beste uit onszelf te halen, onszelf te ontplooien, onze talenten te ontwikkelen, en bij te dragen aan de verdere groei en bloei van de wereld.

¹ Hierin zitten Avelien Haan, Bernd Vinke, Leon van den Broeke en ik zelf. Na de zomer van 2022 hopen we wat meer te vertellen te hebben over dit proces.

Daarnaast speelt er een even dominante tegenbeweging die ook van alle tijden is: de nadruk op een sombere schuld bewustheid die alle plezier en geluk bij voorbaat verdacht doen schijnen. Of het nu de boetepredikers uit de late Middeleeuwen zijn of de moraliserende dominees uit de negentiende eeuw; of het nu de bekrompen mentaliteit van navelstaarders van doorgaande-reformatie-snit uit de naargeestige jaren '50 betreft, of de uitstraling van ascetische spiritualiteitsgoeroes uit onze tijd.

Beide uitersten hebben een niet-reëel beeld van hoe onze relatie tot onszelf gestalte moet krijgen. Dit is niet de plaats of tijd om te zeggen hoe zo'n zelfbeeld dan wel ontwikkeld moet worden, maar voor ons hoorderbeeld is het belangrijk hier sensitief, eerlijk, en betrokken op in te gaan. Het woord en begrip 'roeping' roept van alles op bij hoorders, zowel aan (te) positieve als (te) negatieve connotaties.

Bij deze vier relaties van de mens – tot God, elkaar, de schepping, en onszelf – is het belangrijk te bedenken dat wij *geroepen* zijn hierin onze eigen plaats in te nemen. Geroepen om navolger te zijn van onze Heer, geroepen om beeld van God te zijn, geroepen de Geest in ons te laten werken.

In zekere zin kan 'roeping' heel algemeen verstaan worden als datgene wat ons in de relatie met God tot leven wekt. God roept ons tot leven. Scheppingstheologisch betekent dat: Hij zet ons in dit bestaan. Hij wekt ons menszijn uit het niet-zijn en geeft ons een plaats op Zijn wereld. Tegelijk zitten hier ook elementen uit de heilsleer in. Het is diezelfde Schepper die ons rechtvaardig maakt – een levenbrengende wedergeboorte tot stand brengt. Zo legt de apostel in Romeinen 4 een fraaie verbinding tussen deze betekenissen als hij schrijft over Abraham dat deze door God tot vader van vele volken gemaakt is. Een God, zo vervolgt Paulus dan, "die de doden levend maakt en in het leven roept wat niet bestaat" (Rom. 4,17). Schepping, rechtvaardiging, wedergeboorte, opstanding – het ligt allemaal in datzelfde krachtige woord van de Heer besloten.

Roeping tot voorganger, predikant of dominee is wel van een specifieke soort. Je zou kunnen stellen dat waar elke gedoopte christen geroepen is (door en in de doop) tot een leven als leerling, is de voorganger geroepen tot een leven waarin hij/zij leidinggeeft aan groepen gelovigen. Die roeping tot voorganger heeft sinds de Reformatie in toenemende mate een academische vorming gehad. Daar zijn goede redenen voor, maar tegelijk is in de wereldwijde (algemene) christelijke kerk een breed palet aan voorgangers en vorming daartoe te vinden.²

De wederkerigheid en wisselwerking tussen de roeping van alle gedoopte christenen enerzijds, en de specifieke roeping tot voorganger anderzijds, is helpend hier. De nadruk hierop kan voorkomen dat er teveel alleen vanuit een abstract 'tegenover' van het ambt wordt gedacht. En tegelijk kunnen gemeenten werkelijk niet duurzaam zonder een vorm van voorgangerschap – hoe ook vormgegeven.

Tekst – 1 Korintiërs 1,1-9

Deze vooropmerkingen zijn inleidend op het thema 'roepingenzondag'. Het is, meen ik, niet altijd gelukkig om bij een thema ook een tekst te zoeken. Vaak genoeg laten we dan (onbedoeld) een tekst dienen als voertuig voor ons eigen betoog in plaats van een eigen kritisch en bemoedigend geluid te laten horen dat juist niet van mensen uit ontstaat. Dat maakt dat thema-preken soms het herhalen van stokpaardjes wordt, of van generaliserende waarheden waar je het niet mee oneens kunt zijn. Met het verbreden en verdiepen van het

² Vgl. Hans Schaeffer, 'Vorming tot het ambt. Over de opleiding tot predikant', in *Verhalen om te delen. Bij het afscheid van Peter van de Kamp*, onder redactie van Hans Schaeffer en G.M. Tamminga-van Dijk, TU-Bezinningsreeks ; 21 (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 2018), 73–80; Hans Schaeffer, 'Formation for Ministry: Dilemmas and Perspectives', in *Faithful Efforts: Formation, Education and the Church*, onder redactie van Bram de Muynck en Roel Kuiper (Kampen: Summum Academic Publications, 2021), 75–92.

begrip ‘roeping’ tot een dat wat een mens van Godswege tot bestaan en vernieuwing brengt, probeer ik deze valkuilen te vermijden.

De tekst die ik gekozen heb bevestigt dit volgens mij. De eerste (bewaardgebleven) brief van Paulus aan de gemeente in de havenstad Korinthe (Griekenland) wil de gemeente behoorlijk opschudden. Er is veel om op in te gaan, zaken die volstrekt niet passen bij een gemeente van Christus. Maar voordat hij daarop ingaat begint hij de brief volgens de toen bekende patronen (vgl. CNT3). Tegelijk weidt hij op veel punten wel uit en gebruikt meer woorden. Daarmee benadrukt hij een aantal zaken. Allereerst benoemt hij heel expliciet zijn eigen roeping: *geroepen door de wil van God*. Zijn opdracht, taak, roeping komt van God zelf, en was dus geen keus van mensen – en al helemaal niet van hemzelf. Daar ligt gelijk ook een eerste belangrijk element van het thema roeping: God is degene die roept. De doop definieert de identiteit van de christen op drie manieren: we worden bij onze naam genoemd om onze Heer te volgen, we worden in de gemeenschap van gelovigen als het lichaam van Christus ingedoopt, en de doop is een roeping omdat het ons roept tot een leven als leerling om samen met onze zusters en broeders ons in te zetten voor Gods wereld. Door de doop krijgen we de opdracht om ons leven, en alles in ons leven, te bezien in het licht van deze roeping. Maar de roeping van voorgangers of ambtsdragers is specifiek: de roeping om leerlingen in hun discipelschapsleven in te leiden zodat zij zich inzetten voor Gods missie in de wereld.

Daarom kan Paulus in vers 2 de gemeente zelf ook aanduiden als *geroepen om zijn heiligen te zijn*. Daarmee geeft hij aan wat ik hierboven omschreef met het leven als leerling of discipel. Vanuit Matteüs 28 is het thema ‘discipelschap’ belangrijk geworden, zoals Dietrich Bonhoeffer in zijn boek *Navolging* al duidelijk maakte. In de afgelopen tien jaar is het begrip opnieuw belangrijk geworden in de Nederlandse context. Hierover schreef ik elders:

Recente Nederlandstalige publicaties maken duidelijk hoezeer vanuit kerk en theologie het verlangen ervaren wordt naar een levend geloof dat zichtbaar wordt in het leven van individuele gelovigen en van kerkgemeenschappen. Vaak wordt dat op de noemer van discipelschap gebracht. Een van mijn studenten beschreef echter dat een heldere consensus over de betekenis en inhoud van dit begrip ontbreekt. Sommigen concentreren zich op de navolging van Christus, anderen op praktijken, Gods Koninkrijk, of spirituele vorming. Sommigen zien het als vooral een binnenkerkelijke praktijk waarin spiritualiteit centraal staat terwijl anderen vooral wijzen op het feit dat het volgen van Christus zich juist niet binnen de kerkelijke context afspeelt maar daarbuiten, in de wereld, in het concrete geleefde leven van werk en scholing en dergelijke. In de recente literatuur blijkt deze veelkleurigheid ook. Mij gaat het in dit hoofdstuk om discipelschap als een *leerproces* waarin ik leer wat het is om Christus te dienen. Dat leerproces voltrekt zich doordat ik deelneem aan praktijken van christelijk leven.³

Na de specifieke adressering richting de ‘geroepen heiligen’ in Korinthe, verbreedt Paulus zijn aanhef meteen. Hij schrijft ook *aan allen die de nam van onze Heer Jezus Christus aanroepen*. Dit ‘aanroepen’ betekent twee dingen. Allereerst een erkenning van Jezus als Heer, als degene die het te zeggen heeft in en over hun leven. En het tweede is de liturgische kleur hiervan: aanroepen, loven, prijzen, en eren als Heer is een zaak van liturgie. Daarmee is niet alleen de zondagse eredienst bedoeld, maar een leven waarin lofprijzing van deze Heer centraal staat. Discipelschap, roeping, en liturgie horen bij elkaar.

³ Hans Schaeffer, *Kerk om te vieren: praktisch-theologische reflecties op kerkzijn* (Kampen: Summum Academic Publications, 2019), 76–77. Hier staan ook verwijzingen naar voorbeelden van zulke publicaties.

De levensinvulling die Paulus hier met het woord ‘roeping’ aanduidt, krijgt al een beetje invulling in de volgende verzen. Vanaf vers 3 komt het woord *genade* tot vier keer terug. De zegengroet is niet obligaat, maar krijgt onmiddellijk kleur en betekenis doordat Paulus noemt dat hij *God dankt dat hij u in Christus Jezus zijn genade geschonken heeft*. Het is natuurlijk opvallend dat Paulus hier niet rechtstreeks dankt voor de gemeente, de lof van de kerk in Korinthe bezingt of zegt dat hij blij is met wat zij deden of lieten weten aan hem. Paulus dankt God *voor hen*, omdat God genade geeft. De dank is nadrukkelijk gericht tot God zelf. Het feit dat hij dankt zegt iets over zijn gebedsleven natuurlijk. Hij brengt het gemeenteleven voor Gods aangezicht.

En daar, voor Gods aangezicht, komt het belangrijkste van deze gemeente in beeld en licht op: hun is genade betoond door God. Dat ze er als gemeente zijn, bestaan is een wonder van God in zo’n Griekse havenstad (vgl. Wuppertaler Studienbibel). Daarmee wordt de standaard *captatio benevolentiae* waarmee een brief begint, omgekeerd tot dank aan God.

Met nadruk zet Paulus dit perspectief dan voort. *Door Hem bent u rijk geworden*. Hij is degene bij wie alles vandaan komt. Maar vervolgens is die gemeente dan ook werkelijk rijk, en Paulus pakt dat uit: *alles wat u zegt, al uw kennis ... het ontbreekt u aan geen enkele gave van de Geest*. Later (12,8; 8,1-2; 2,1-5) heeft Paulus kritiek op hun omgaan met die rijkdom, maar hier blijft hij staan bij wat hun geschonken is. Als een *anker* zo vast ligt het getuigenis van Christus in die gemeente. Rotsvaste overtuigingen en geloof.

Dan verschuift het tijdsperspectief in vers 7 en 8 naar de toekomst, de terugkomst van Christus. Deze gave en genade wijst vooruit naar een weg met een einddoel. Rijkdom is niet alleen om zomaar van te genieten, maar is ergens op gericht. Wat God geeft blijft niet steken in een eeuwig heden, maar werkt en wijst naar de toekomst toe. Zodra dat perspectief in beeld komt, echter, keren ook de tonen van geschenk en genade weer terug: ook daar hangt alles af van wat God zelf doet, zegt en geeft.

Paulus eindigt zijn inleiding op de brief met vers 9: *God, door wie u geroepen bent om één te zijn met zijn Zoon Jezus Christus, onze Heer, is trouw*. Ik ervaar het als bijzonder en heel specifiek dat Paulus hier in één zin spreekt over onze roeping en Gods trouw. Die twee zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden. Tot op zekere hoogte is dat ook logisch. Wat wij namelijk misschien nog als een los woord of concept kunnen beschouwen (‘roeping’) staat hier als werkwoordsvorm waarbij God de oorsprong aangeeft. Hij roept – en Hij die roept blijft zelf trouw aan zijn roepen. Wij worden opgeroepen trouw te zijn aan onze *roeping*, omdat en doordat de Heer trouw blijft in zijn *roepen*. Hiermee is de toon voor de brief gezet. De betrouwbaarheid van de gemeente laat zeer te wensen over, maar de trouw van God blijft tot in eeuwigheid.

Tot slot: Paulus schetst hier ook het doel van die roeping, namelijk om één te zijn met Jezus. Niet uit de verte ‘geloven in’, maar een actieve deelname. Wat Hem toebehoort is van ons, deelt Hij met ons. Zijn leven, zijn Geest, zijn kracht. Die eenheid en vereniging is onze zekerheid voor de toekomst. Juist waar die eenheid met Christus van ons uit heel kwetsbaar is, en daarvan legt de rest van de brief getuigenis af, benadrukt Paulus hier Gods trouw.

Afronding

Roepingenzondag. Dat gaat algemeen over onze roeping als gedoopte christen – en dus over God die roept. Hij is trouw – en van zijn trouw hangt alles af. Deze algemene roeping is iets anders dan je talenten ontplooien. Het is voor alles de discipline van de discipel opbrengen. Vervolgens is bij elk van ons verschil in gaven – daarover gaat het later in de brief uitgebreid (hst. 12-14).

Het is op een zondag als deze zinvol specifiek ook voor voorgangers te bidden. Zowel voor hen die al voorganger zijn, als voor nieuwe aanwas. De uitdagingen in het leidinggeven aan kerkzijn zijn vele. ‘Het’ ambt blijkt behoorlijk flexibel te zijn, en er ontstaan en groeien

steeds meer contextuele invullingen van ambt in onze kerken. De roeping om leiding te geven aan groepen discipelen is een specifieke roeping – maar wel een die heel erg nodig is voor christenen en kerken in onze complexe en uitdagende samenleving.

Ik sluit af met een soort belijdenis van de rooms-katholieke theoloog Kathleen Cahalan die zich uitvoerig met roeping (*vocation*) heeft beziggehouden:

I am called
by God,
to follow,
as I am,
from grief,
for service,
in suffering,
through others,
within God.

Kathleen Cahalan